

मुकेश - प्रतिभावान गायक

- श्याम घुगे

२०२३ हे वर्ष मुकेश, देव आनंद, मृणाल सेन, एनटीआर (एन. टी रामराव), सलील चौधरी आणि शैलेंद्र या दिग्गज कलाकारांची जन्मशताब्दीचे वर्ष होते. पुणे चित्रपट महोत्सव (पिफ) या कलाकारांचे जन्मशताब्दी वर्ष विविध कार्यक्रमांनी साजरे करित आहे. त्यानिमित्ताने मुकेश यांच्या कारकीर्दीवर टाकलेला प्रकाश.

शंभर वर्षापूर्वी २२ जुलै, १९२३ रोजी मुकेश यांचा जन्म झाला. १९५० ते १९७० ही दोन दशके मुकेश चंद्र माथूर यांच्या भावपूर्ण, मधुर आवाजाची साक्षीदार होती. त्यांना मुकेश यांचे नावाने ओळखले जाते. आजही, त्यांच्या गाण्यांना वृद्ध आणि तरुण चाहते आहेत. उदाहरणार्थ, मेरा नाम जोकरमधील आयकॉनिक “जीना यहाँ मरना यहाँ”, रोमँटिक शीर्षक गीत “कभी कभी मेरे दिल में”, मेलेन्कोलिक “कहीं दूर जब दिन ढल”. जाये”, “सावन का माहिना” आणि “मैंने तेरे लिए”, आणि काव्यात्मक “सुहाना सफर”, त्यांच्या जवळपास २,००० गाण्यांपैकी ही फक्त काही गाणी! मुकेशची गाणी अजूनही ऑर्केस्ट्रा, रिअॅलिटी शो आणि स्टेज शो व हौशी बाथरूम गायकांमध्ये खूप प्रेमाने गायली जातात.

विशेष म्हणजे मुकेशला त्यांच्या सुरुवातीच्या काळात गाण्याचे औपचारिक प्रशिक्षण मिळाले नाही. त्यांच्या मोठ्या बहिणीला घरी प्रशिक्षण दिले जात असताना, तरुण मुकेश एक उत्सुक श्रोता आणि विद्यार्थी होता. काही वर्षांनंतर, जेव्हा त्यांनी दिल्लीत सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे कर्मचारी म्हणून काम करण्यास सुरुवात केली, तेव्हा ते ठिकठिकाणी आपली गाणी सादर करित. मोतीलाल या अभिनेत्याने त्यांची नैसर्गिक प्रतिभा लक्षात घेतली आणि त्यांना सोबत घेऊन मुंबईला गेले, जिथे निर्दोष चित्रपटातील एका छोट्या भागात कॅमेरासमोर त्यांचा पहिला सेल्युलॉइड ब्रेक होता.

अखेर चार वर्षांनंतर १९४५ मध्ये मुकेश यांना “पहली नजर” या चित्रपटातील मोतीलालच्या व्यक्तिरेखेसाठी “दिल जलता है तो जलने दे” गाण्याची संधी मिळाली. हा त्यांच्या गायन कारकिर्दीला कलाटणी देणारा दिवस ठरला आणि ऑफर्स येऊ लागल्या!

मुकेशला त्यांच्या सर्व गाण्यांमधील गहिरे दुःख दाखविणारा गायक म्हणून ओळखले जाते. त्याचसाठी त्यांची गाणी अजरामर झाली आहेत. यामुळे त्यांना चित्रपटसृष्टीतील "ट्रॅजेडी किंग" म्हणून गौरवण्यात आले. तथापि, त्यांनी भक्ती, रोमाँटिक आणि विविध शैलींमध्ये गाणी गायली. 'एचएमवही'साठी 'संपूर्ण रामायण' रेकॉर्ड करणारे मुकेश हे पहिले कलाकार होते. राज कपूर, मनोज कुमार, दिलीप कुमार, सुनील दत्त आणि फिरोज खान यांसारख्या दिग्गजांचा आवाज म्हणून ते सर्वाधिक लोकप्रिय होते, त्यांनी त्यांच्या चित्रपटांच्या यशात योगदान दिले.

मुकेश यांना १९७४ च्या रजनीगंधा चित्रपटातील "कै बार युही देखा है", या गाण्यासाठी सर्वोत्कृष्ट पार्श्वगायकाचा राष्ट्रीय चित्रपट पुरस्कार मिळाला. त्यांना अनेक फिल्मफेअर पुरस्कारांसाठी नामांकन मिळाले होते आणि "सब कुछ खोजा हमने", "सबसे बडा नादान" (१९७०) "जय बोलो बेइमान की" (१९७३), "कभी कभी मेरे दिल में" (१९७७) या गाण्यांसाठी त्यांना पुरस्कार मिळाले. मुकेशने परदेशातही अनेक वेळा कार्यक्रम केले. डेट्रॉईट, मिशिगन, यूएसए येथे ते अशाच एका प्रवासात होते. तेव्हा २७ ऑगस्ट १९७६ रोजी प्रवास करताना त्यांना हृदयविकाराचा झटका आला आणि वयाच्या ५३ व्या वर्षीच जगाने एक भावपूर्ण आणि भावनिक आवाज गमावला.
